

Sportspelen

Fundament voor het ontwerpen van leerrijke spelsituaties (3)

In het eerste artikel (Lichamelijke Opvoeding 1 2013) hebben de auteurs een theoretische interpretatie van het oorspronkelijk Engelse Teaching Games for Understanding (TGfU) model beschreven. In het tweede deel werd meer de toepasbaarheid van het model voor de Nederlandse situatie duidelijk gemaakt. In dit derde artikel wordt ingegaan op het aanleren van speltactiek.

Door: Jeroen Koekoek, Wytse Walinga & Ivo Dokman

Speltactiek leren in het onderwijs

Speelstrategieën in (eindvorm) sportspelen hebben vaak een hoge complexiteit en zijn

meestal geschikt voor spelers met een hoog niveau. Voor een behoorlijk geoefende speler op de sportclub is dat vaak een interessante

en haalbare uitdaging.

Voor het bewegingsonderwijs moet deze ambitie worden bijgesteld naar het leren van eenvoudige tactische oplossingen.

Leerlingen moeten in relatie tot de eerder genoemde hoofdbetekenis of spelbedoeling snappen welke mogelijkheden bijdragen aan het goed oplossen van de situatie. In eenvoudige spelsituaties kunnen beginnende spelers hun eerste strategische kennis opdoen. We geven een aantal voorbeelden:

Leerlingen spelen een basketbalspel met drie aanvallers en twee verdedigers. Op sommige momenten is het voor het spel zinvol wanneer ze leren om 'onder de basket' te komen. Vooral wanneer verdedigers hun positie houden in een halve cirkel, waardoor er alleen scoringskansen van afstand ontstaan (figuur 5a). Door een loopactie met de bal van de spelverdelers in voorwaartse richting komt er ruimte onder de basket. De linker aanvaller moet

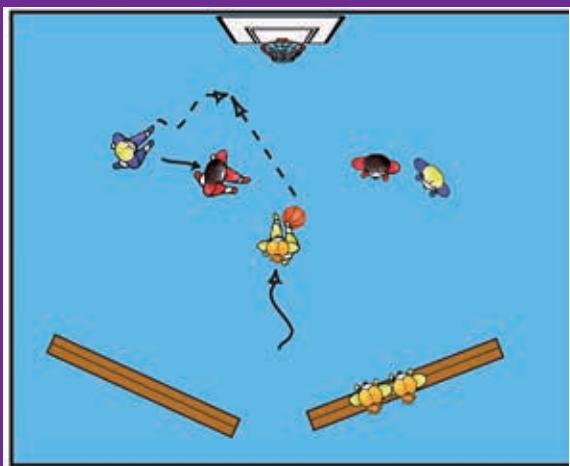
op het moment dat deze ruimte ontstaat in de richting van de basket lopen (figuur 5b).

Zo moet een leerling in een softbalsituatie leren om de bal hard of zacht te slaan op basis van de posities van de veldpartij. Als de fielders te veel achterin het veld staan opgesteld, dan lijkt een zacht geslagen bal een effectieve oplossing. In badminton kan een leerling een korte of lange shuttle spelen om de tegenspeler uit zijn basispositie te krijgen en daarmee het initiatief in de rally te verkrijgen. Bij voetbal kan een aanvaller pas gaan lopen in de vrije ruimte op het moment dat een verdediger dit niet in de gaten heeft. In moeilijke spelsituaties (wanneer bijvoorbeeld met grotere aantallen wordt gespeeld) krijgen spelers minder kans om deze ogenschijnlijk eenvoudige strategische denkwijze te ontwikkelen. Leerlingen ondergaan dan eerder het spelverloop, maar zijn nauwelijks in staat op enige wijze daarop invloed uit te oefenen en zelf goede beslissingen te nemen.

'Decision making'

Het beslisproces is het centrale deel van het TGfU model. Twee belangrijke vragen staan hierin centraal: (1) Wat moet de leerling in het spel (of spelsituatie) doen en vervolgens (2) hoe moet de actie worden uitgevoerd? Het leren spelen wordt met deze twee vragen expliciet gemaakt. Echter in de actie van het spel lijkt het eerder dat leerlingen een impliciete koppeling maken tussen strategische kennis en een bewegingsuitvoering die aansluit bij hun eigen spelvaardigheid. Er is dus geen sprake van een bewust cognitief proces, maar van initiatieven die ten grondslag liggen aan drie factoren:

Leren onder de basket te komen om een afspeelijn te openen.

- de eigenschappen van de speler (zijn spelvaardigheid, speelmogelijkheden, motivatie et cetera)
- de taak (de regels, aantallen, het voorgedragen spelprobleem, et cetera)
- de omgeving (het materiaal, het niveau van de tegenstander, medespelers, et cetera).

De docent heeft een belangrijke invloed op deze factoren tijdens het leerproces. Hij kan bijvoorbeeld helpen met het formuleren van de strategie met behulp van aantrekkelijke en duidelijke voorbeelden, (digitale) coachboards, videobeelden of verbale leerhulp (tips, complimenten of aanwijzingen). Leerlingen zoeken samen met de docent naar een aantal mogelijke opties voor vervolgen, zodat de leerling leert te kiezen uit een patroon van kansrijke speelmogelijkheden.

De techniek in het leerproces

Op basis van het beslisproces maakt de leerling een keuze uit geschikte, kansrijke vaardigheden. Niet altijd zal de leerling competent genoeg zijn om de vraag 'hoe moet ik de actie uitvoeren?' te beantwoorden. Wat ons betreft is dit voor de docent een uitgelezen mogelijkheid om de vaak technisch georiënteerde vraag over de bewegingsuitvoering op

Volleybal 'onder de bal komen': De bal moet eerst worden ontvangen voor het wegspele

een betekenisvolle manier aan de orde te stellen. In het eerder genoemde voorbeeld van badminton stelt de docent aan de leerling de vraag: Welke bewegingsuitvoering is er nodig om de shuttle bij de tegenspeler achterin het

veld te krijgen en daarmee weer het initiatief in de rally terug te nemen? Ofwel, hoe sla je een shuttle vanuit het achterveld ook weer achterin het veld van je tegenspeler? Er zijn vaak meerdere variabelen die invloed >>

Contact:

jh.koekoek@windesheim.nl

'Decision making' in voetbal 4 tegen 2 met twee keepers

Op een veld van 28 bij 30 meter spelen vier aanvallers tegen twee verdedigers. Zij proberen via samenspel in vijf pogingen twee verdedigers te passeren en te scoren in een van de drie doeltjes. De doeltjes worden verdedigd door twee keepers. Kenmerkend van deze leerrijke aangepaste activiteit is dat:

- spelers in het spel één functie uitvoeren (en zich dus kunnen focussen op of alleen aanvallen of alleen verdedigen)
- er sprake is van overtal (een docent kiest hier in eerste instantie voor meer lukkansen voor de aanvallers ten opzichte van de verdedigers, maar met een evenredig vergelijkbare balans tussen scoren of ballen tegenhouden)
- er wordt gespeeld met relatief kleine aantallen (hiermee is er voor spelers een overzichtelijke leersituatie waarin de complexiteit, ten opzichte van bijvoorbeeld een groot veld en 7 tegen 7, nog niet al te groot is)
- leerlingen via frequent balcontact steeds in vergelijkbare tactische situaties worden

gebracht (waarmee door deze voortdurende confrontatie met cruciale leermomenten de tactische spelvaardigheid wordt verhoogd)

- leerlingen op verschillende posities in het veld kunnen worden gezet die passend zijn voor hun eigen spelniveau
- de kern van het voetbalspel (passeren en scoren ten opzichte van verdedigen en tegenhouden) en daarmee de belevingswaarde behouden blijft.

De docent benadrukt in zijn introductie van de spelactiviteit een startopstelling (ruitvorming) waardoor er verschillende taken voor de aanvallers ontstaan (figuur 6). De meest centrale speler is de achterste aanvaller en staat op de mid-achter positie. Deze speler heeft relatief gezien meer en complexere beslissingen te nemen dan de twee buitenaanvallers of de spitspeler.

Een van de belangrijke taken van de achterste aanvaller is het spel verplaatsen van links naar

rechts via de buitenspelers en daarnaast proberen de spits aan te spelen. Belangrijk is dat deze speler ervoor zorgt dat hij ook regelmatig aanspeelbaar is voor zijn medespelers. Op het moment dat deze speler te veel naar voren richting de verdedigers loopt en daarmee op één lijn komt met zijn buitenspelers, dan kan de afspeelbaar makkelijker door de verdedigers worden afgeschermd (figuur 7). De achterste aanvaller moet deze situatie leren herkennen en op tijd beslissen om een andere positie in te nemen. Dit kan vervolgens door ruim naar achteren te lopen, 'open te draaien' en in één rechte afspeelbaar te komen met de buitenaanvaller (figuur 8). Met deze actie krijgt de balbezittende buitenaanvaller meer tijd om de achterste aanvaller aan te spelen. Mogelijk is daardoor het tempo en de techniek van het afspelen minder van belang en leert deze speler er wel op te vertrouwen dat hij de bal op welke manier dan ook altijd kan terugspelen.

uitoefenen op een gekozen techniek. Een bepalende invloed is die van de leerling zelf. Een docent moet daarom zicht hebben op de mogelijkheden van de leerling in die spelsituatie, zodat de aangedragen leerstof (ofwel de aangeboden aangepaste activiteit) past bij het niveau en aansluit bij zijn arsenaal van kansrijke bewegingsuitvoeringen.

Om dit principe te verduidelijken geven we, tot slot, een voorbeeld in het volleybal. Om een bal gericht en met vaart over het net in het veld, en dus moeilijk voor de tegenstander, te kunnen spelen is een goede bovenhandse techniek nodig. Vaak wordt dan (soms in geïsoleerde oefeningen) benadrukt om 'vanuit de knieën' te spelen. Door vroeg aan te geven dat leerlingen vanuit de knieën vaart kunnen meegeven aan de bal, gebeurt het eerder dat leerlingen gaan springen naar de bal voordat ze hem hebben ontvangen.

Hierdoor slaan ze met de handen tegen de bal aan en kunnen ze minder goed de richting bepalen. Dit pleit voor het uitstellen van deze aanwijzing en dus voor het overspelen op korte afstanden om de speelafstand niet tot het probleem te maken. Ook is de eerder genoemde veldgrootte in een volleybalsituatie erg belangrijk voor de mate waarin een leerling op zijn technische vaardigheid wordt aangesproken. Wanneer de docent het veld namelijk te groot kiest, dan heeft een leerling meestal niet meer voldoende tijd om goed onder de bal te komen. Hij wordt dan niet alleen bevraagd op zijn techniek van het bovenhandse spelen, maar hij zal dan de bal ook moeten kunnen wegspeelen met een goede onderhandse techniek.

In het vierde en laatste deel zal aandacht worden besteed aan de uitwerking van een aangepaste spelsituatie en hoe met behulp

van de spelbalansanalyse het tactisch leren spelen kan worden toegepast.

De figuren zijn ontleend aan Koekoek, J.H. Dokman, I. & Walinga, G.W. (2011). Sportspelen. Den Haag: BOOM|Lemma

Jeroen Koekoek is verbonden als speldocent aan Hogeschool Windesheim (domein Bewegen en Educatie; Calo).

Wytse Walinga is verbonden als speldocent aan Hogeschool Windesheim (domein Bewegen en Educatie; Calo).

Ivo Dokman is docent en eigenaar van L&Ving

Alle drie zijn tevens auteurs van het boek Sportspelen (2011).

Foto's: Debora Consten ◀